

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ РЕАГУВАННЯ НА НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ З АНАЛОГАМИ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

Куц В.М.,
к.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права,
кримінології та кримінально-виконавчого права
Національна академія прокуратури України

Мамотенко О.П.,
здобувач
Запорізький національний університет

У статті розглядаються сутність, зміст, передумови, підстави та умови застосування усіх видів загального звільнення від кримінальної відповідальності у випадку незаконного поводження з аналогами підакцизних товарів.

Ключові слова: аналоги підакцизних товарів, незаконне поводження, засоби кримінально-правового реагування, кримінальна відповідальність, звільнення від кримінальної відповідальності.

Куц В.Н., Мамотенко О.П. / ОСВОБОЖДЕНИЕ ОТ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ КАК СРЕДСТВО РЕАГИРОВАНИЯ НА НЕЗАКОННОЕ ОБРАЩЕНИЕ С АНАЛОГАМИ ПОДАКЦИЗНЫХ ТОВАРОВ / Национальная академия прокуратуры Украины, Запорожский национальный университет, Украина

Рассматриваются сущность, содержание, предпосылки, основания и условия применения всех видов общего освобождения от уголовной ответственности в случае незаконного обращения с аналогами подакцизных товаров.

Ключевые слова: аналоги подакцизных товаров, незаконное обращение, средства уголовно-правового реагирования, уголовная ответственность, освобождение от уголовной ответственности.

Kuts V.M., Mamotenko O.P. / EXEMPTION FROM CRIMINAL LIABILITY AS A MEANS RESPONSE WITH ILLEGAL HANDLING ANALOGUE EXCISABLE GOODS / National Academy of Prosecutors of Ukraine, Zaporizhzhya National University, Ukraine

The article deals with the exemption from criminal liability for illegal handling with the analogues of excisable goods (Art. 204 of the Criminal Code of Ukraine). It is proved that under section IX of the General Part of the Criminal Code of Ukraine types the liberation from the criminal responsibility in fact are refusal of the application of it. For all such refusal of the application of criminal responsibility general is only their assumption: it are committing an offense under the Criminal Code of Ukraine. Without this, the question of refusal of criminal responsibility is not even. The base and the conditions of application of such refusal of criminal responsibility are different depending on the type of the refuse. For example, for the non-use of criminal responsibility under Article 45 of the Criminal Code of Ukraine must be the necessary to active repentance the attacker, and Article 47 – to send him on bail. The basis of article 48 of the Criminal Code is the loss of an act or a subject of public danger. The refuse of the application of criminal responsibility is possible in the presence of an additional condition. The crime must didn't be serious. Most cases of illegal handling with analogues of excisable goods weren't serious crimes. Therefore, it is possible use to them exemption of criminal responsibility. Authors advised to refer to refusal of criminal responsibility in the commission of these crimes more often. Criminal liability applies only in the case of non-repudiation of it. They believe it will help improve the efficiency of to counteract these crimes. Not the severity of criminal law response, it should be the principle of inevitability of counteracting criminality.

Key words: analogs of excisable goods, illegal handling, means of criminal law response, criminal liability, exemption from criminal liability.

До чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України) 2001 року вперше в історії вітчизняного кримінального права було включено статтю «Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів» (далі – ст. 204 КК України), якою фактично встановлено кримінально-правову заборону на незаконне поводження з визначеними в ній товарами, що насправді є аналогами підакцизних товарів [1]. Засобами кримінально-правового реагування на порушення вказаної заборони законом визначено: а) кримінальну відповідальність у трьох її формах (звільнення від покарання, покарання, звільнення від відбування призначеного покарання); б) інші заходи кримінально-правового характеру, що не є кримінальною відповідальністю.

В практиці протидії злочинам, передбаченим ст. 204 КК України, відчутно переважає кримінальна відповідальність, причому в найжорсткішій своїй формі (покарання). Частина інших заходів, що не є кримінальною відповідальністю, залишається незначною при тому, що переважна більшість цих злочинів, судячи з установлених законом санкцій за їх вчинення, є нетяжкими. Це не узгоджується з ідеєю гуманізації кримінально-правового реагування, що стала однією з домінант сучасної кримінально-правової політики. Зазначене вимагає наукового осмислення ситуації та надання відповідних практичних рекомендацій.

Домінування кримінальної відповідальності у справі реагування на незаконне поводження з аналогами підакцизних товарів пояснюється низкою причин, головною

серед яких, мабуть, є багаторічна «звичка» зводити усі засоби реагування на вчинення злочину до одного – відповідальності. Навіть назву кримінального закону сформульовано як «Закон про кримінальну відповідальність» (Розділ II Загальної частини КК України). Результатом такого «ототожнення» є недостатня увага до інших засобів кримінально-правового реагування на вчинення злочинів, особливо такого з них, як звільнення від кримінальної відповідальності, а відтак, відведення їм другорядної ролі. Актуальність пропонованої статті в тому, що вона спрямовується на подолання такого ставлення до одного з найефективніших інших заходів кримінально-правового характеру в протидії незаконному поводженню з аналогами підакцизних товарів – звільненню від кримінальної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності при незаконному поводженні з аналогами підакцизних товарів спеціальному науковому дослідженню в Україні не піддавалось.

В кандидатській дисертації М. М. Мінаєва [2] переважно розглядалися питання кримінально-правової характеристики цього злочину, але серед форм реагування на його вчинення досліджувалось лише покарання. Кандидатську дисертацію В. В. Костенка [3] присвячено кримінологічним аспектам протидії цьому злочину. В наукових публікаціях меншого формату із зазначеної проблематики вказане питання також обходиться стороною. Отже, є підстави для висновку про недостатню увагу зазначеному

проблемному аспекту протидії незаконному поводженню з аналогами підакцизних товарів в теорії вітчизняного кримінального права.

Метою статті є з'ясування сутності, змісту та видів звільнення від кримінальної відповідальності, а також можливості їх застосування в протидії злочину, передбаченому ст. 204 КК України.

Іншими засобами кримінально-правового реагування на злочин, що знаходяться поза межами кримінальної відповідальності, є звільнення від кримінальної відповідальності, примусові заходи медичного характеру щодо обмежено осудних та виховного характеру щодо неповнолітніх, а також спеціальна конфіскація. Крім того, сюди слід віднести й заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, встановлені Розділом XIV-1 Загальної частини КК України. Переважна їх більшість не може застосовуватись щодо злочину, передбаченого ст. 204 КК України, через відповідні застереження в самому законі (спеціальна конфіскація та заходи щодо юридичних осіб), або через об'єктивну неможливість вчинення цього злочину представниками певних соціальних груп (примусові заходи медичного чи виховного характеру).

Отже, залишається лише так зване звільнення від кримінальної відповідальності. «Так зване» – тому, що явище, назване законодавцем звільненням від кримінальної відповідальності насправді не є таким через те, що звільнити особу можливо лише від того, що вже відбулось, а в даному випадку відповідальність ще не застосовано, тому й звільняти нема від чого [4, с. 106]. Але, зважаючи на чинне законодавство, ми називаємо цей засіб кримінально-правового реагування звільненням, маючи на увазі, що насправді йдеться про щось інше. Дослідження цієї форми кримінально-правового реагування на вчинення злочину зазвичай здійснюється за наступним алгоритмом: сутність та зміст цього явища, його кримінально-правова природа, класифікаційна належність, юридичний склад здійснення та кримінально-правові наслідки застосування [5, с. 286-290].

Сутність та зміст звільнення від кримінальної відповідальності складають основу його доктринального визначення, що потрапило до тексту відповідної постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 12 з відомої монографії Ю. В. Бауліна [6, с. 58], а також стало аксіоматичним для практичного застосування кримінального закону [7, с. 174]. У п. 1 цієї Постанови зазначено, що таким звільненням є відмова держави від застосування щодо особи, яка вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод.

Критично оцінюючи зазначене визначення, ми доходимо висновку, що ототожнення в ньому звільнення від кримінальної відповідальності з відмовою від її застосування є некоректним, адже звільнення і відмова є самостійними явищами, що мають власні сутність та зміст, тому визначати їх одне через інше недопустимо. Відмовляються від чогось потенційно можливого, а звільняються – від реального, того, що вже настало. В ситуації, передбаченій статтями розділу IX Загальної частини КК України, йдеться не про звільнення, а про відмову від застосування кримінальної відповідальності. При реалізації такої відмови складається ілюзія, що вчинене суспільно небезпечне діяння залишається без кримінально-правових наслідків. Насправді такий наслідок є. Він проявляється в державно-правовій реакції на антисоціальний вчинок. Недарма таке звільнення називають нереабілітуючим особою. В її пам'яті така реакція на злочинний вчинок залишається надовго.

На наше переконання, точне визначення поняття звільнення від кримінальної відповідальності неможливе без попереднього з'ясування його кримінально-правової природи. Щодо останньої висловлено різні думки. Ми виходимо з того, що за своєю кримінально-правовою природою воно є іншою, в порівнянні з кримінальною відповідальністю, формою реагування на злочинне діяння,

що проявляється у відмові від застосування такої відповідальності. З огляду на це, в подальшому викладі матеріалу ми користуємось поняттям «звільнення» від кримінальної відповідальності у значенні «відмова від її застосування».

За чинним КК України звільнення від кримінальної відповідальності поділяють на два види: загальне та спеціальне, залежно від того, приписами якої частини Кодексу воно регламентується. Оскільки щодо незаконного поводження з аналогами підакцизних товарів спеціального звільнення від кримінальної відповідальності не передбачено, розглянемо загальне звільнення від неї. Воно поділяється на види за різними підставами. Так, залежно від того, правом чи обов'язком суду є звільнення, його поділяють на обов'язкове та необов'язкове (факультативне). Звільнення також може бути безумовним та умовним. Перше означає, що особа звільняється остаточно, безповоротно, незалежно від подальшої поведінки після набрання законної сили рішенням суду про її звільнення. Друге – пов'язується з визначеними законом умовами.

Щодо складу звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності, слід зазначити, що ми є прихильниками чіткого розподілу в його структурі передумов, підстав та умов звільнення, відповідно до якого передумовою звільнення є обставина, що надає лише можливість ставити питання щодо звільнення; підстава – це причина звільнення, а умови – додаткові формалізовані обставини, що сприяють «розвитку» цієї причини в результат. При цьому єдиною його складовою, що є загальною для всіх видів такого звільнення, можна вважати передумову його здійснення. Такою є вчинення суб'єктом суспільно небезпечного діяння, передбаченого Особливою частиною КК України. Єдиної підстави для звільнення загалом, а також для окремих його видів не існує; кожен випадок звільнення має свою підставу, визначену законом. Крім підстави, необхідно встановлювати й умови звільнення, тобто факультативні елементи складу його здійснення, певні обставини формального характеру, встановлені законом, скажімо, тяжкість діяння, відсутність його повторності чи судимості за його вчинення тощо [5, с. 292].

З'ясувавши основні загальні питання звільнення від кримінальної відповідальності, розглянемо можливість його застосування щодо незаконного поводження з аналогами підакцизних товарів. Почнемо з випадків обов'язкового його здійснення, одразу зазначивши, що на підставі примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК України) таке звільнення неможливе, оскільки злочин, передбачений ст. 204 КК України, спричиняється шкода державі, тобто страждає публічний інтерес, а ст. 46 КК України розрахована на захист приватного інтересу.

Спричинення шкоди публічному інтересу не є перепорою для застосування іншого обов'язкового виду звільнення від кримінальної відповідальності – у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України). Передумовою його застосування, як і усіх інших видів звільнення, є факт вчинення діяння, передбаченого ст. 204 КК України. Якщо передумовою звільнення вважати обставину, що надає лише можливість ставити питання щодо звільнення, то саме факт вчинення такого діяння і надає таку можливість. На підтвердження цього висновку слід додатково послатись на ч. 1 ст. 44 КК України, зміст якої зводиться до того, що звільненню від кримінальної відповідальності підлягає лише «особа, яка вчинила злочин». Тобто, вчинення злочину сигналізує про те, що правозастосувач повинен відреагувати на це визначеними в законі засобами, вдавнись або до застосування кримінальної відповідальності, або до звільнення від неї.

Підставою звільнення від кримінальної відповідальності за цією статтею є дієве каяття особи, яке характеризується трьома елементами у сукупності, а саме: 1) щирим каяттям; 2) активним сприянням розкриттю злочину; 3) повним відшкодуванням завданих збитків або усунен-

ням заподіяної шкоди. Відсутність хоча б одного з цих елементів виключає підставу звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.

Умовами звільнення за зазначених обставин в законі названі:

1) вчинення діяння вперше, тобто якщо: а) його вчинено дійсно вперше або б) його вчинено хоча і не вперше, але за попередній випадок втрачено можливість кримінально-правового реагування на злочин (закінчилися строки давності, погашена судимість тощо);

2) це діяння має містити ознаки злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості.

Діяння, передбачені ч. 1 ст. 204 КК України, саме й репрезентують злочин невеликої тяжкості, при вчиненні якого можливе звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.

Підставою наступного виду звільнення від кримінальної відповідальності у випадку незаконного поводження з аналогами піддакцизних товарів – у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 та ст. 106 КК України) – є закінчення визначених цими статтями строків давності, що залежать від тяжкості злочину. Щоправда, стосовно злочину невеликої тяжкості законодавець запровадив ще один критерій визначення строків давності: вид покарання. При вчиненні злочину невеликої тяжкості, за який законом передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі, встановлено дворічний строк давності, а в інших випадках – трирічний.

За некваліфіковане незаконне поводження з аналогами піддакцизних товарів (ч. 1 ст. 204 КК України), що є злочинном невеликої тяжкості, передбачено штраф, тобто покарання менш суворе, ніж обмеження волі, тому можна стверджувати, що підставою для звільнення від кримінальної відповідальності за його вчинення є закінчення дворічного строку з дня вчинення цього злочину (п. 1 ч. 1 ст. 49 КК України). Щодо злочину, передбаченого ч. 2 ст. 204 КК України, який є злочином середньої тяжкості, незалежно від виду покарання підставою звільнення від кримінальної відповідальності визначено закінчення п'ятирічного строку з дня вчинення цього злочину (п. 3 ч. 1 ст. 49 КК України). Нарешті, стосовно тяжкого злочину, яким є особливо кваліфіковане незаконне поводження з аналогами піддакцизних товарів, передбачене ч. 3 ст. 204 КК України, підставою звільнення від кримінальної відповідальності є закінчення п'ятирічного строку з дня вчинення цього злочину (п. 4 ч. 1 ст. 49 КК України).

Важливе практичне значення має правильне обчислення зазначених строків. Для цього потрібно визначити початковий та кінцевий моменти їх закінчення. При цьому, закінчення строку давності для злочинів із матеріальним та формальним складами починається з дня завершення суспільно небезпечного діяння (дії або бездіяльності), передбаченого кримінальним законом. Строк давності щодо триваючих злочинів, яким може бути й незаконне поводження з аналогами піддакцизних товарів у формі їх зберігання або транспортування, обчислюється з дня припинення їх з волі або поза волею особи, наприклад, з дня виявлення злочину, з'явлення особи із зізнанням тощо. Щодо продовжуваних злочинів, а такими можуть бути усі інші форми діяння, передбаченого ст. 204 КК України, строк давності обчислюється з дня вчинення останнього діяння з тих, що утворюють продовжуваний злочин.

При незакінченому злочині початком обчислення строків давності вважається день, коли були припинені чи не вдалися підготовчі дії, або злочин не було доведено до кінця з інших причин, що не залежать від волі зловмисника. У випадку вчинення злочину у співучасті початковим вважається її день, в який було завершено ту роль, яку виконував конкретний співучасник.

Частиною 1 ст. 49 КК України встановлено й кінцевий момент обчислення строків давності. Таким є день набрання законної сили обвинувальним вироком суду у

відповідному провадженні. Згідно з процесуальним законодавством обвинувальний вирок місцевого суду набирає законної сили після закінчення строку на подання касаційної скарги чи внесення касаційного подання, якщо його не було оскаржено. У разі подачі апеляції або касаційної скарги, якщо його не скасовано, вирок набирає законної сили після розгляду справи відповідно апеляційною чи касаційною інстанцією, якщо інше не передбачено процесуальним законом. Отже, якщо зазначені в ч. 1 ст. 49 КК України строки закінчилися до дня набрання законної сили обвинувальним вироком суду, яким особу засуджено за ст. 204 КК України, вона підлягає звільненню від кримінальної відповідальності.

В ч.ч. 2 і 3 ст. 49 КК України відображено дві умови звільнення у зв'язку із закінченням строків давності. Першою з них є те, що особа, яка вчинила злочин, протягом строків, зазначених у ч. 1 ст. 49 КК України, не переховувалась від слідства та суду. Друга умова полягає в тому, що така особа не вчинила нового середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Якщо особа, яка вчинила злочин, ухиляється від слідства або суду, відповідно до ч. 2 ст. 49 КК України перебіг строку давності зупиняється. У цих випадках він відновлюється з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання. Але в будь-якому разі особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з часу вчинення нею злочину минуло п'ятнадцять років і давність не було перервано вчиненням нового злочину.

Зупинення давності означає, що час, який минув з дня вчинення злочину до дня, коли особа стала переховуватися від слідства або суду, не втрачає свого значення, він зберігається і зараховується в строк давності, що продовжує свій перебіг, а не починається спочатку, з дня з'явлення особи із зізнанням або з часу її затримання. Частинами 2 та 3 ст. 49 КК України передбачено, що особа, яка переховується від слідства або суду, в будь-якому разі звільняється від кримінальної відповідальності, якщо: 1) з дня вчинення злочину минуло не менше п'ятнадцяти років і 2) давність не було перервано вчиненням нового злочину – середньої тяжкості, тяжкого або особливо тяжкого. Якщо до закінчення зазначених у ч. 1 або ч. 2 ст. 49 КК України строків особа вчинить новий середньої тяжкості, тяжкий або особливо тяжкий злочин, то відповідно до ч. 3 ст. 49 КК України перебіг давності переривається. Переривання давності означає, що час, який минув з дня вчинення першого злочину, втрачає своє юридичне значення. При новому обчисленні давності він взагалі не береться до уваги. Обчислення давності в цьому випадку починається з дня вчинення нового злочину.

Якщо ж протягом строку давності особа вчинить злочин невеликої тяжкості, то перебіг давності за перший злочин не переривається, а продовжується. Одночасно з ним паралельно і самостійно починає спливати строк давності щодо нового злочину невеликої тяжкості (з дня його вчинення).

Вочевидь, у вказаних вище випадках (ст. 45 та 49 КК України) закон передбачає не лише обов'язкове, але й безумовне звільнення особи від кримінальної відповідальності, тому що не обумовлює можливого скасування такого звільнення залежно від будь-яких подальших обставин об'єктивного чи суб'єктивного характеру.

Але, як зазначалось вище, серед видів звільнення від кримінальної відповідальності є і факультативні та такі, що застосовуються під певними умовами. Повністю відповідає зазначеним якостям передбачене ст. 47 КК України звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки. Через складність законодавчого визначення підстави та умов такого звільнення в літературі спостерігається розмаїття їх трактувань.

На нашу думку, підставою такого звільнення є передача особи на поруки колективу підприємства, установи чи

організації. Законодавча регламентація умов звільнення у ст. 47 КК України дещо ускладнена в порівнянні з попередніми видами звільнення. Їх можна розподілити на: 1) умови передачі на поруки; 2) умови власне звільнення від кримінальної відповідальності. У свою чергу, умови першого виду розподіляються на сутнісні та процедурні. Сутнісними є: а) вчинення злочину невеликої або середньої тяжкості без додаткової їх диференціації за формами вини; б) вчинення такого злочину вперше; в) щире каяття особи, яка вчинила такий злочин. Процедурною умовою у ч. 1 ст. 47 КК України названо лише одне: наявність відповідного клопотання колективу підприємства, установи чи організації.

Як бачимо, під вимоги першої сутнісної умови підпадає не лише злочин, передбачений ч. 1 ст. 204 КК України, як у попередніх випадках, але й злочин, передбачений ч. 2 цієї статті, оскільки він хоч і є умисним, але залишається злочином середньої тяжкості. Отже, сфера дії норми, передбаченої ст. 47 КК України, щодо незаконного поведіння з аналогами підкацизних товарів є значно ширшою у порівнянні з попередньо розглянутими нормами. Цим самим законодавець ніби компенсує її факультативний характер.

Щодо умов власне звільнення від кримінальної відповідальності, слід зауважити, що такою законодавець визначив лише одну – особа протягом року після передачі її на поруки повинна виправдати довіру колективу. Щоправда, в законі названо дві обставини, якими у їх сукупності має підтверджуватись факт виправдання довіри: 1) така особа не має ухилятися від заходів виховного характеру; 2) вона не має порушувати громадського порядку. У разі порушення зазначеної умови шляхом ухилення від заходів виховного характеру або порушення громадського порядку, до переданої на поруки особи застосовується кримінальна відповідальність за вчинений нею злочин.

Ще одним видом загального факультативного звільнення від кримінальної відповідальності є звільнення у зв'язку зі зміною обстановки, передбачене ст. 48 КК України, зі змісту якої випливає, що підставами для цього є: 1) втрата діянням суспільно небезпечного характеру внаслідок зміни обстановки; 2) втрата особою суспільної небезпечності внаслідок зміни обстановки.

Розглядаючи можливість звільнення з першої підстави, слід мати на увазі, що втрата діянням суспільно небезпечного характеру може бути двох видів: а) пов'язана із втратою суспільної небезпечності цілого виду злочинних діянь; б) пов'язана із втратою суспільної небезпечності лише конкретного діяння, вчиненого особою, за збереження суспільної небезпечності даного виду злочинних діянь. Зазначені види втрати діянням суспільної небезпечності інколи пов'язують з масштабами зміни обстановки, відповідно, виокремлюючи масштабну зміну обстановки та локальну її зміну [6, с. 150].

Перше матиме місце в ситуації, коли, наприклад, під час провадження стало відомо, що через позитивні соціально-економічні зміни підготовлено й зареєстровано відповідний законопроект про виключення певного товару з числа підкацизних. У цьому разі суб'єктів, що допустили незаконне поведіння з аналогом такого підкацизного товару доцільно звільнити від кримінальної відповідальності, адже все рівно їх діяння буде визнано такими, що не становлять суспільної небезпечності.

Другий випадок можна проілюструвати таким гіпотетичним прикладом. Суб'єкт незаконно зберігав з метою збуту певну кількість аналогів підкацизних товарів, виготовлених у якості пробної партії до одержання ним дозволу на виготовлення таких товарів і під час провадження за фактом незаконного виготовлення та зберігання таких товарів йому було надано дозвіл на їх виготовлення. Через це він мав би підлягати звільненню від кримінальної відповідальності, адже змінилась обстановка: на час вчинення діяння воно було суспільно небезпечним, а під

час провадження через зміну обстановки (надано дозвіл на виготовлення такого товару) діяння втратило свою суспільну небезпечність. Але законодавець, чомусь, відніс цей вид звільнення від кримінальної відповідальності до числа факультативних, а не обов'язкових. Таке законодавче рішення викликає сумнів щодо його обґрунтованості. У даному випадку, на наше переконання, слід встановити обов'язкове звільнення.

При цьому звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із втратою суспільної небезпечності особи, яка вчинила заборонене кримінальним законом діяння, необхідно залишити серед факультативних видів звільнення. Така диференціація звільнення за ст. 48 КК України сприяла б приведенню положень кримінального законодавства у відповідність з об'єктивною реальністю.

Розглядаючи другу підставу звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 48 КК України (втрата внаслідок зміни обстановки суспільної небезпечності не діянням, а особою), не слід забувати, що небезпечність особи підтверджується двома обставинами: а) фактом вчинення нею злочину; б) можливістю вчинення нею нового тотожного чи однорідного злочину. Отже, суспільна небезпечність особи визначається виключно її зв'язком із злочинним діянням: вчиненням або потенційно можливістю. Щодо зазначеної обставини має бути зібраний достатній для такого висновку масив інформації про зв'язок особи зі злочинним діянням. Висновок про наявність суспільної небезпечності має ґрунтуватись на основі характеристики даної особи та зовнішніх умов її життєдіяльності. Без знання основних характеристик суспільної небезпечності неможливо встановити факт її втрати особою, тому ми й згадали про них, перед тим як характеризувати втрату такої небезпечності.

Визначення втрати небезпечності особою, що вчинила злочин, у тому числі й передбачений ст. 204 КК України, слід розпочинати з встановлення зміни обстановки навколо такої особи в період з часу вчинення нею діяння, передбаченого цією статтею, й до закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Перший часовий показник свідчить про виникнення самої передумови для застосування ст. 48 КК України, а другий – про те, що закінчення вказаних строків є підставою для обов'язкового звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 49 КК України.

Зміна обстановки у зазначений період часу повинна таким чином вплинути на особу, щоб в уповноваженого на звільнення суб'єкта не залишилось сумніву у тому, що суспільної небезпечності така особа більше не становить. У такому випадку діяння залишається злочинним, але особа перестає бути суспільно небезпечною. На практиці чи не найпопулярнішою зміною обстановки, що нейтралізує суспільну небезпечність особи, є її призов до Збройних Сил України. У якості таких нейтралізаторів також враховуються: добровільне припинення незаконного поведіння з аналогами підкацизних товарів та розірвання зв'язків із співучасниками злочину, тяжке захворювання особи тощо.

Умовами обох видів звільнення у зв'язку зі зміною обстановки є вчинення особою вперше злочину невеликої або середньої тяжкості (ст. 12 КК України). Тому при вчиненні злочинів, передбачених ч.ч. 1 та 2 ст. 204 КК України таке звільнення є можливим.

Підсумовуючи зазначимо, що при виборі засобу кримінально-правового реагування на незаконне поведіння з аналогами підкацизних товарів, за наявності відповідних передумов, підстав та умов для цього, слід застосовувати звільнення від кримінальної відповідальності як більш гуманний та прогресивний засіб протидії злочинним проявам і лише за неможливості його застосування вдаватись до кримінальної відповідальності, пам'ятаючи, що сучасним принципом протидії злочинності є не суворість кримінально-правового реагування, а його невідворотність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мамотенко О. П. Кримінально-правова характеристика складу злочину, передбаченого статтею 204 Кримінального кодексу України / О. П. Мамотенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Т. 3. – 2014. – № 1-6. – С. 148–152.
2. Мінаєв М. М. Кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту під-акцизних товарів (ст. 204 КК України) : автореф. дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / М. М. Мінаєв. – К. : Академія адвокатури України, 2005. – 21 с.
3. Костенко В. В. Кримінологічна характеристика та запобігання органами внутрішніх справ злочинам, пов'язаним з незаконним обігом підакцизних товарів автореф. дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / В. В. Костенко. – Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2013. – 17 с.
4. Куц В. М. Звільнення від кримінальної відповідальності чи відмова від її застосування? / В. М. Куц // «Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). – 2013. – № 4 (55). – С. 105–109.
5. Куц В. М. Проблеми кримінальної відповідальності : навчальний посібник / В. М. Куц. – К. : Національна академія прокуратури України, 2013. – 322 с.
6. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : Монографія / Ю. В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – 296 с.
7. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. – Т. 1 : Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – 376 с.

УДК 34.343.35

ПІДРОБЛЕННЯ ЯК ФОРМА ЗЛОЧИННОГО ДІЯННЯ (ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ)

Парасюк Н.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті аналізуються кримінально-правові норми про підроблення, які розміщені у різних розділах Особливої частини Кримінального кодексу України. Констатовано, що терміном «підроблення» позначаються злочинне діяння як основна форма об'єктивної сторони складу злочину, злочинні наслідки як обов'язкова ознака злочину з матеріальним складом та спосіб вчинення злочину. Установлено на підставі аналізу судової практики, що відсутність законодавчого визначення поняття «підроблення офіційного документа» значно ускладнює процес правозастосування. Запропоновано узгодити термінологічний апарат кримінально-правових норм про підроблення.

Ключові слова: об'єктивна сторона складу злочину, підроблення, офіційний документ, службова особа, складання підробленого документа, видача підробленого документа.

Парасюк Н.М. / ПОДДЕЛКА КАК ФОРМА ПРЕСТУПНОГО ДЕЯНИЯ (ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ) / Львовский государственный университет внутренних дел, Украина

В статье анализируются уголовно-правовые нормы о подделке, размещенные в разных разделах Особенной части Уголовного кодекса Украины. Констатировано, что термином «подлог» обозначаются преступное деяние как основная форма объективной стороны состава преступления, преступные последствия как обязательный признак преступления с материальным составом и способ совершения преступления. Установлено на основании анализа судебной практики, что отсутствие законодательного определения понятия «подделка официального документа» значительно усложняет процесс правоприменения. Предложено согласовать терминологический аппарат уголовно-правовых норм о подделке.

Ключевые слова: объективная сторона состава преступления, подделка, официальный документ, должностное лицо, составление подложного документа, выдача поддельного документа.

Parasyuk N.M. / FORGERY AS A FORM OF CRIMINAL ACT (PROBLEMS OF CRIMINAL REGULATION) / Lviv State University of Internal Affairs, Ukraine

The study analyzes criminal laws about forgery, which are situated in different sections of Special Part in the Criminal code of Ukraine. It is stated, that the term «forgery» designates criminal act as the main form of the objective side of the offense, the criminal consequences as a mandatory feature of the crime with material composition and the method of crime commission.

It is established on the basis of analysis of jurisprudence, that the absence of a legislative definition of the term «official document forgery» significantly complicates the process of enforcement. In formulation of corpus tort of this group, the legislator followed a common legal conception of criminal offences prevention in the sphere of forgery distribution.

It is proposed to reconcile terminology of criminal laws about forgery. If in the disposition of the section of criminal law the term «forgery» is already used, the reference to «illegal compiling» or «compiling forgery» is superfluous. If forgery is committed concerning specific types of official documents in the form of a criminal act, responsibility for which is not provided by the special criminal law, the general rule should be applied.

It has been argued, that the issuance of an document is a special type of usage of official documents. This act is the distribution or production of knowingly forged document in order to attain the rights or exempt from obligations in violation of legislation.

It is substantiated, that with the purpose of compliance of the principle of justice it is more advisable to provide criminal liability for the preparation or issuance of employee legal entity of any form of property who is not official, entrepreneur, auditor, expert, appraiser, lawyer or other person who performs professional activities associated with the provision of public services knowingly forged official documents in Chapter XVII of the Special Part in the Criminal Code of Ukraine.

Key words: objective side of the offense, forgery, official document, official, compiling a forgery document, issuance of forgery document.

Підроблення є класичним видом злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена у значній кількості статей чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України). Це насамперед пов'язано із прагненням законодавця охопити кримінально-правовою охороною якомога

більше сфер застосування різних за функціональними характеристиками видів офіційних документів. Беззаперечним аргументом на користь такої позиції є те, що, як правило, підроблення документованих носіїв інформації пов'язано із вчиненням інших злочинів, які за характером